

10 Konsumtion

Under den senaste 60-årsperioden har konsumtionen av varor som mjöl, potatis och strösocker minskat. Istället har konsumtionen ökat av produkter med högre förädlingsgrad som matbröd, pomes frites, läsk, sylt och färdiglagad mat. Konsumtionen av kött, speciellt kyckling har ökat kraftigt. Prisökningstakten för livsmedel har varit lägre än inflationen under den senaste 40-årsperioden. Det innebär att livsmedel har blivit billigare jämfört med andra varor. De disponibla inkomsterna har samtidigt ökat. Den del av hushållens disponibla inkomst som används för att köpa mat har också minskat.



Livsmedelskonsumtionen 1947–2006

Konsumtionsmönstren i Sverige har förändrats under den senaste 60-årsperioden. Livsmedel har blivit billigare jämfört med andra varor och den del av hushållens disponibla inkomst som används för att köpa mat har minskat. Konsumtionen av kött, färska grönsaker, ris, pasta och frukt har ökat, medan konsumtionen av mjölk, smör och potatis har minskat. Konsumtionen av råvaror som mjöl, potatis och strösocker har minskat medan konsumtionen av hel- och halvfabrikat har ökat.

Statistikens utveckling

Statistik över konsumtionen av livsmedel och av kostens näringsinnehåll har publicerats i Jordbruksekonomiska meddelanden (JEM) sedan 1950. Uppgifter finns för år 1939, samt därefter årligen från år 1946. Beräkningarna tillkom bl.a. för att man under krigsåren skulle kunna följa förändringar i näringsstandarden. Statistiken är framtagen genom att kvantiteter och värden av import, export och inhemsk produktion ställs samman och fördelas efter befolkningens storlek. Beräkningsmetoderna har kontinuerligt setts över. Översynerna har ofta åtföljts av revideringar av statistiken något eller några år bakåt i tiden. Under den senare delen av 1960-talet genomfördes en omfattande revidering som närmade beräkningarna nationalräkenskapernas SNI-koder. Samtidigt fördelades konsumtionen på direktkonsumtion och totalkonsumtion. Det innebär att statistiken är jämförbar från 1960 och framåt. Mellan år 1939 och åren 1946–1960 finns jämförbara tidsserier

endast för ett fåtal produkter. Prisutvecklingen för olika varor och varugrupper från 1960-talet och framåt bygger på index beräknade av SCB (Jordbruksverket, 2009).

Kost och kalorier

Kosthållet har genomgripande förändrats under de senaste 150 åren. I början av perioden bestod kosten framförallt av vegetabilier som potatis, bröd, gröt och välling. Animaliekonsumtionen bestod av nötkött och fisk, medan fläskkonsumtionen var låg. Under den senare delen av 1800-talet började detta förändras. Konsumtionen av fläskkött, samt andra animalieprodukter som mjölk, smör, ost och ägg ökade. Konsumtionen av grönsaker och frukt ökade också under 1800-talet. Omläggningen av kosten gick snabbare i städerna än på landsbygden. Utvecklingen speglas i figur 10 A. Av figuren framgår att näringstillförseln från vegetabilier, dvs. spannmåls-

produkter, sjönk fram till 1960-talet. Därefter märks en svag återhämtning med ett par procentenheter, vilket innebär att andelen vegetabilier var knappt 70 % år 2005 jämfört med 63 % år 1960. Från och med år 1960 räknas även malt- och läskedrycker samt sprit in i beräkningen vilket påverkar andelen animalier och vegetabilier. Dessförinnan har drycker inte ingått i beräkningen. År 1960 förändrades också beräkningen genom att margarin räknades till animalier och genom att svinnet i handelsleden beaktades. Det kan dock antas att svinnet för de tidigaste perioderna var litet.

Utslaget på olika varugrupper kom år 2005 ungefär 30 % av energitillförseln från bröd och spannmålsprodukter, 12 % kom från kött, 10 % från andra livsmedel, 8 % från matfett och 6 % från mjölk respektive frukt och bär. Övriga varugrupper svarade för mellan 1 % och 5 % av energitillförseln (se figur 10 B).

Fakta

Om statistiken

Konsumtionssiffrorna bygger på Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar. Prisutvecklingen studeras genom konsumentprisindex, samt konsumentprisindex för livsmedel. Indexen beräknas av SCB och redovisas liksom konsumtionsberäkningarna årligen på Jordbruksverkets webbplats. Begreppet inflation används synonymt med konsumentprisindex. Observera att skalorna i diagrammen skiljer sig åt.

I text och diagram används begreppen Direktkonsumtion och Totalkonsumtion.

- Direktkonsumtion avser leveranser av livsmedel till enskilda hushåll och

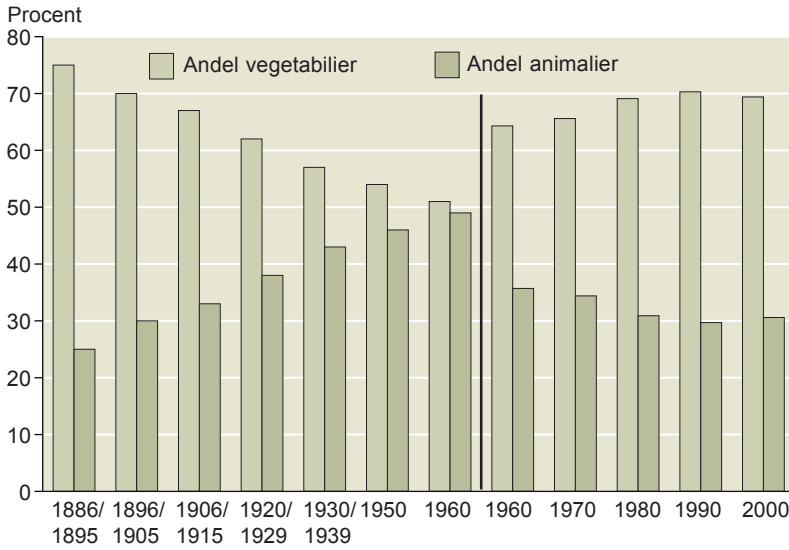
storhushåll, samt producenternas hemmaförbrukning. Konsumtionen redovisas i den form som produkterna når konsumenterna, dvs. som jordbruks- och trädgårdsprodukter, halvfabrikat, konserver, djupfrysta varor, färdiglagad mat etc.

– Totalkonsumtionen redovisar totalförbrukningen av olika råvaror. Således har konsumtionen av mer förädlade produkter räknats om till råvaror. Konsumtionen av bröd redovisas.

Energitillförsel

Kostens näringsinnehåll beräknas genom att konsumtionen av olika livsmedel eller livsmedelsgrupper multipliceras med innehållstal avseende olika näringsämnen. Beräkningarna baseras delvis på Jordbruksverkets direktkonsumtionsberäkningar men utförs av Livsmedelsverket. Då beräkningarna baseras på direktkonsumtionen och därmed på de kvantiteter som är tillgängliga för konsumenterna via detaljhandelsledet eller storhushåll, beaktas inte svinn i enskilda hushåll eller i storhushåll. Konsumtionen av vitaminpreparat och liknande ingår inte i beräkningarna.

Figur 10 A
Energitillförsel 1920/29–2000, andel vegetabilier resp. animalier

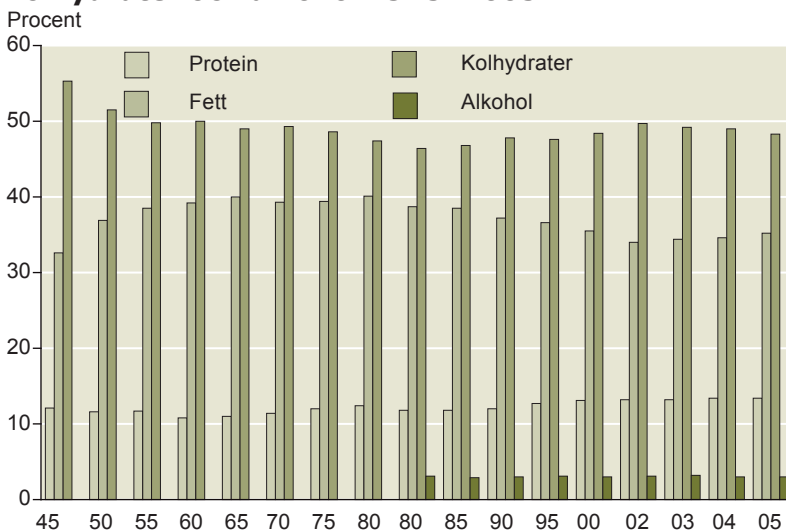


Källa: Tabell 10.8.

Kaloriförbrukningen dvs. energitillförseln per person och dag steg fram till 1930-talet då den kulminerade. År 1939 var energiintaget knappt 14 Megajoule. Uppgången antyder att livsmedelsförsörjningen dessförinnan var otillfredsställande. Jämförbara data finns inte för krigsåren, men år 1946 beräknades energiintaget till 13,8 Megajoule. Utvecklingen mellan 1946 och 2007 redovisas i figur 10 C. Figuren visar att energitillförseln per person och dag minskade kontinuerligt till en nivå runt 11,8 Megajoule år 1960. Minskningen kan förklaras av en ändrad befolkningsstruktur, mindre tungt kroppsarbete, som tidigare krävt

mycket energi, samt en ökad medvetenhet om näringslära bland befolkningen. Jämfört med 1930-talet kom under 1960-talet en större andel av energin från grönsaker, rotfrukter, margarin och kött, medan andelen från mjöl, gryn, potatis, mjölk och smör minskade. Sedan 1960-talet har energitillförseln varit relativt konstant under två perioder: 1960–1975 och 1980–2000. Två perioder kännetecknas av en ökning i energitillförseln: den senare delen av 1970-talet då energitillförseln ökade med 0,5 Megajoule och perioden mellan 2000 och 2005 då energitillförseln återigen ökade till en nivå runt 13 Megajoule.

Figur 10 B
Fördelning av energitillförseln på protein, fett, kolhydrater och alkohol 1945–2005



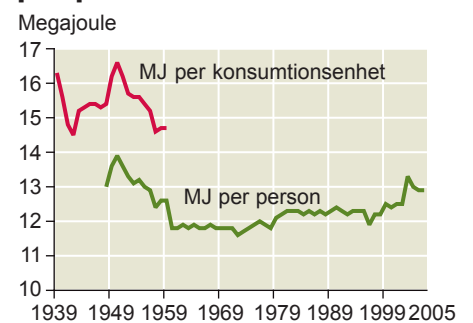
Källa: Tabell 10.9.

Det innebär en ökning med 7,5 procentenheter sedan 1960-talet.

Jämförs energiintaget 1960 med det 2005 kan man konstatera att en minskad andel energi kommer från fett, en ökad andel kommer från protein medan andelen energi som kommer från kolhydrater ligger på ungefär samma nivå som år 1960. Livsmedelsverket rekommenderar år 2005 att 50–60 % av energiintaget bör komma från kolhydrater medan det faktiska intaget är knappt 7 % lägre, nämligen 48,3 %. Rekommendationen för fett är 25–35 % medan det faktiska intaget är 35,2 %. Vad gäller proteiner är den andel som rekommenderas ungefär lika stor som den andel vi äter.

Jämfört med de rekommendationer som fanns år 2005 är alltså andelen av energiintaget från fett fortfarande för hög medan andelen som kommer från kolhydrater är för låg.

Figur 10 C
Tillförsel av Megajoule (MJ) per konsumtionsenhet och per person 1939–2005



Källa: Tabell 10.7.

Mellanmjölk istället för standardmjölk men ökad konsumtion av choklad

Om man tittar närmare på trender i konsumtionen sedan 1960-talet ser man att konsumenterna i större utsträckning väljer produkter med lägre fetthalt inom vissa varugrupper. T.ex. har konsumtionen av lättmjölk och mellanmjölk ökat medan konsumtionen av standardmjölk minskat.

Ett annat exempel är att konsumtionen av smör och margarin minskar totalt sett, samtidigt som den andel av konsumtionen inom gruppen som utgörs av lättmargarin ökar. Denna trend minskar intaget av fett men samtidigt ökar konsumtionen av varor som generellt sett har hög fetthalt såsom ost, glass, choklad och konfektyrvaror samt vissa bröd- och spannmålsprodukter.

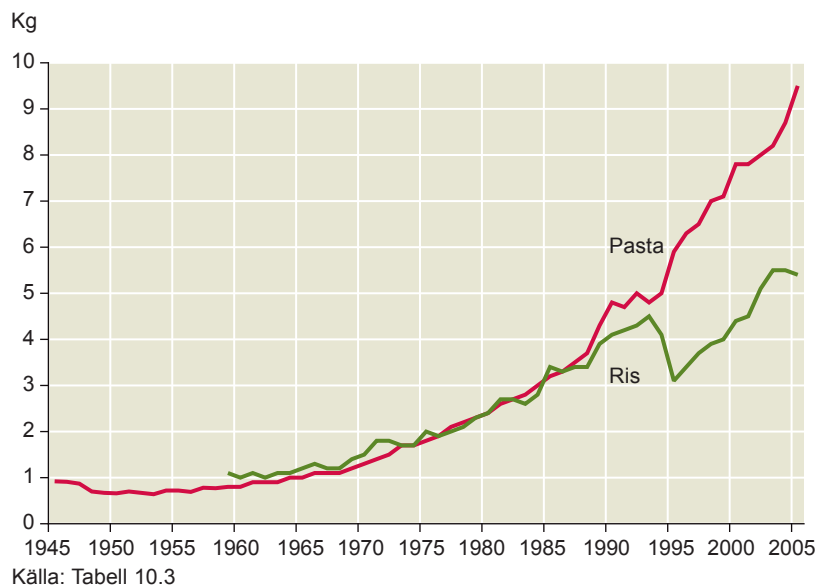
I konsumtionsstatistiken kan man till viss del se generella förändringar i konsumtionsmönster över tiden. En av de förändringar som går att utläsa är att vi konsumerar en mindre mängd varor av råvarukaraktär, t.ex. mjöl, potatis och strösocker, dvs. produkter som tidigare köptes för vidare förädling i hemmet (bakning, syltning, saftning etc.). Istället ser vi en ökning av konsumtionen av produkter av högre förädlingsgrad såsom matbröd, pommes frites, läsk, sylt, färdiglagad mat. Färdiga livsmedel förädlas i hemmet. Det handlar alltså om en förändring i livsstilen som i sin tur har ett samband med samhällets utveckling i övrigt, t.ex. ökat förvärvsarbete, ökad disponibel inkomst, teknikutveckling osv.

Prisutvecklingen sedan 1960

Konsumentpriserna för livsmedel följde, med undantag för 1980-talet, den allmänna prisutvecklingen fram till 1990 års livsmedelspolitiska beslut. Därefter sjönk priserna på livsmedel fram till år 1997 för att därefter åter stiga till en nivå som år 2006 var något lägre än år 1990. Under denna period blev Sverige medlem i EU år 1995 och momsens på mat sänktes kraftigt år 1996. År 2006 hade vi alltså en prisnivå på livsmedel som i stort sett motsvarade den som gällde år 1990, samtidigt som konsumentprisindex för samtliga varor stigit med nästan 40 %. Livsmedel har alltså generellt sett blivit billigare jämfört med andra varor.

Det svenska EU-inträdet förde med sig nya marknadsregleringar som hade olika påverkan på priserna för olika varugrupper. År 2006 låg livsmedelspriserna totalt sett på ungefär samma nivå som åren före EU-medlemskapet. Priserna sjönk relativt kraftigt fram till 1997, bl.a. som en följd av sänkningen av momsens på livsmedel, för att därefter åter stiga till ungefär samma nivå som före EU-medlemskapet. Förenklat kan man säga att två varugrupper utmärker sig i prisutvecklingen oavsett om man väljer 1990 eller 1994 som startår för jämförelserna. Priserna på mejeriprodukter har stigit medan kött- och charkprodukter är den varugrupp för vilka priserna sjunkit mest. Prisökningen för mejeriprodukter är dock

Figur 10 D
Konsumtion av pasta och ris 1946–2006, kg per person och år



lägre än för det totala konsumentprisindexet, dvs. alla varor, inte enbart livsmedel.

Bröd och spannmålsprodukter

Totalkonsumtionen av mjöl och gryn minskade från 1939 ända fram till början av 1970-talet. Därefter har totalkonsumtionen ökat något.

Direktkonsumtionens varugrupp för bröd- och spannmålsprodukter innehåller både varor av råvarukaraktär (mjöl av vete, råg, mjölblandningar samt ris och havregryn) och mer förädlade produkter som olika mixer, pasta, majsflingor, såväl hårt som mjukt matbröd samt kaffebröd (mjukt vetebröd, rån, torra kakor, sockerkakor samt bakelser och tårter).

Direktkonsumtionen av mjöl har

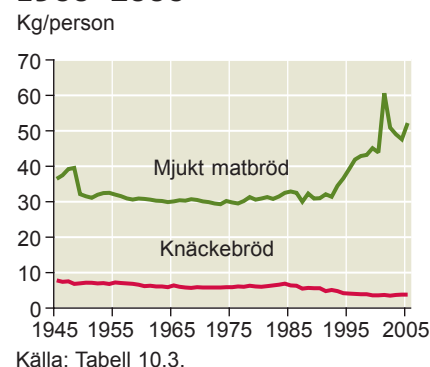
minskat samtidigt som konsumtionen av matbröd ökat relativt mycket sedan början av 1990-talet (se figur 10 E). Den minskade mjölkonsumtionen kan bl.a. förklaras av att vi inte bakar lika mycket hemma nu som under 1960-talet. Detta återspeglar sig också i den ökade matbrödskonsumtionen, dvs. vi köper mer färdiga produkter i butik. Konsumtionen av kaffebröd och övriga bakverk dvs. bakelser, tårter etc. men också av crêpes, pizzor och piroger var knappt 20 kg per person 1960. Konsumtionen sjönk till runt 10 kg per person i början av 1980-talet för att därefter öka till runt 20 kg per person 2006. De senaste 25 årens ökning i konsumtionen består framförallt av en ökning av övriga bakverk, medan konsumtionen av kaffebröd varit konstant.

Konsumtionen av ris sjönk kraftigt när priserna steg vid EU-inträdet

Konsumtionen av pasta var runt 1 kg per person och år 1947. Därefter konsumtionen ökat kraftigt. Pastakonsumtionen har stigit till hela 10 kg per person 2006. Konsumtionen av ris ökade stadigt från 1960-talet fram till EU-inträdet då den sjönk med knappt 1 kg per person och år. Därefter har den ökat igen och var 2006 runt 5 kg per person och år (se figur 10 D).

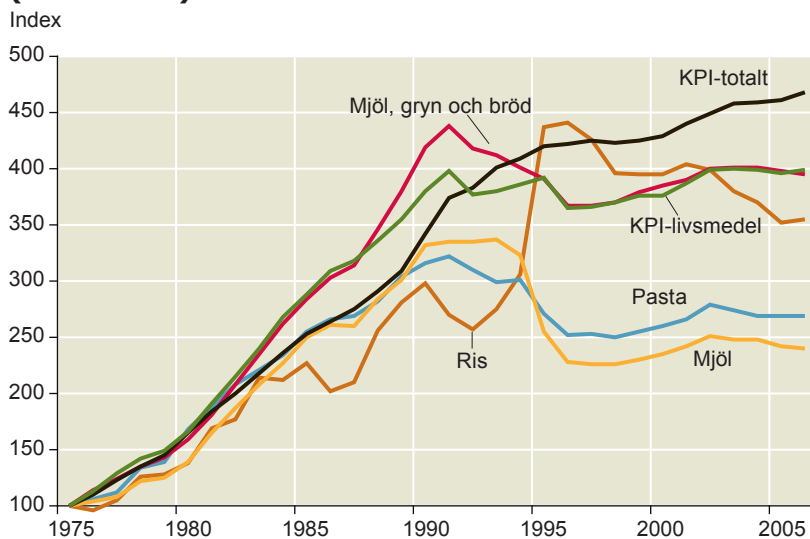
Konsumtionen av majsflingor, rostet ris, ostbågar och popcorn var sju gånger större år 2000 än år 1960, men har därefter varit relativt konstant.

Figur 10 E
Konsumtion av bröd 1960–2006



Källa: Tabell 10.3.

Figur 10 F
Prisutveckling för spannmålsprodukter 1975–2006
(1975=100)



Källa: Jordbruksverket (2009).

Mjölpriserna sjönk medan rispriset steg i samband med EU-inträdet

Prisutvecklingen för mjöl och pasta har i stort sett följt inflationen från mitten av 1970-talet fram till början av 1990-talet. I mitten av 1990-talet sjönk mjölpriserna med 30 % och har därefter legat relativt stilla. Generellt sett har livsmedelspriserna totalt stigit mer under motsvarande perioder.

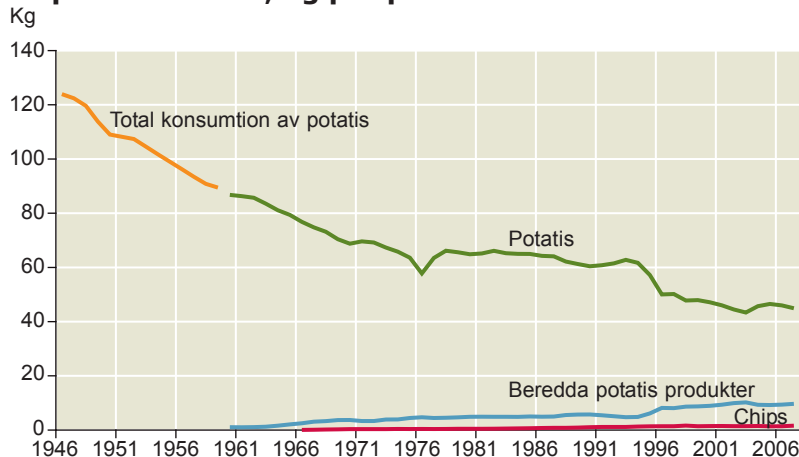
Själva mönstret för prisutvecklingen för hela gruppen mjöl, gryn och bröd jämfört med prisutvecklingen för enbart mjöl har sett ut på samma sätt. Däremot har prisutvecklingen varit högre för denna sammansatta produktgrupp jämfört med för enbart mjöl. I stort sett har prisutvecklingen för denna sammansatta grupp följt prisutvecklingen för livsmedel totalt.

Priset på ris utvecklades i stort sett på samma sätt som inflationen från år 1975 fram till mitten av 1980-talet, därefter sjönk rispriset något. I slutet av 1980-talet steg rispriset igen för att i början av 1990-talet återigen sjunka. Mellan åren 1994 och 1995 steg rispriset kraftigt. Det kan förklaras med Sveriges inträde i EU och anpassningen till EU:s jordbruksregleringar vilket bl.a. innebar att Sverige fick tillämpa ett högre gränsskydd för risimporten från länder utanför EU. Därefter sjönk rispriset något (se figur 10 F).

Potatis, rotfrukter, grönsaker och frukt

Totalkonsumtionen av potatis har sjunkit från drygt 120 kg per person och år 1946 till knappt 84 kg per person och år 1946 till knappt 84 kg per person och år 2007. Direktkonsumtionen av färsk potatis har halverats från 87 kg till 46 kg per person och år sedan 1960 (se figur 10 G). Samtidigt som konsumtionen av färsk potatis har minskat kraftigt har konsumtionen av vissa beredda produkter ökat. Detta gäller till exempel konsumtionen av pommes frites och chips. Den minskade konsumtionen av färsk potatis ska också sättas i relation till den ökade konsumtionen av pasta och ris.

Figur 10 G
Konsumtion av potatis, beredda potatisprodukter och chips 1946–2007, kg per person och år



Källa: Tabell 10.3.

År 1960 konsumerades sammanlagt 89 kg färsk potatis, beredda potatisprodukter, ris och pasta per person och år. Då stod konsumtionen av färsk potatis för 97 % av nämnda sammanlagda konsumtion. Motsvarande siffror för år 2006 var 72 kg per person med konsumtionsfördelningen färsk potatis 64 %, ris 7 %, pasta 14 % och beredda potatisprodukter 15 %.

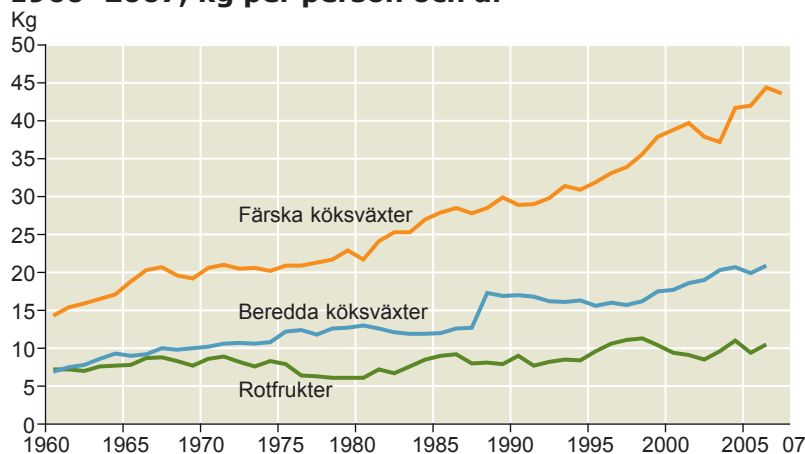
Direktkonsumtionen av färska köksväxter har tredubblats från 15 kg per person 1960 till 45 kg per person 2006 (se figur 10 H). Konsumtionen av rotfrukter har varit relativt stabil under samma period och endast ökat från 8 kg per person till 10 kg per person.

Konsumtionen av köksväxter som är frysta, beredda eller konserverade på annat sätt har mer än fördubblats sedan 1960. Då var konsumtionen 7 kg per person; nu är den runt 20 kg per person.

Sammantaget har konsumtionen av frukt ökat med 25 % sedan år 1960. Konsumtionen av äpplen och päron var relativt konstant från 1960 fram till början av 1980-talet. Därefter sjönk den från 20 kg per person och år till 15 kg per person och år. Den minskande konsumtionen kan förklaras av att konsumtionen av egenproducerade frukter och bär inte redovisas från och med år 1988. Ungefär samtidigt som konsumtionen av äpplen och päron minskade steg konsumtionen kraftigt för fruktgruppen bananer, meloner etc.

Konsumtionen av apelsiner och andra citrusfrukter ökade också under samma period. År 2006 konsumerades 17 kg citrusfrukter, 23 kg bananer,

Figur 10 H
Direktkonsumtion av köksväxter och rotfrukter
1960–2007, kg per person och år



Källa: Tabell 10.3.

meloner etc. samt 17 kg äpplen och päron. Konsumtionen av övrig frukt har varit relativt stabil runt 13 kg per person och år under hela perioden.

Prisutvecklingen för potatisprodukter högre än för livsmedel

Prisutvecklingen för potatis följde inflationen och prisutvecklingen för livsmedel i övrigt under hela 1970- och 1980-talet (se figur 10 I). Prisökningen har därefter avtagit och övergick i en prisminskning under 2000-talet. Det innebär att prisökningarna för potatisprodukter varit lägre än inflationen men något högre än genomsnittet för livsmedel.

Grönsaker och frukt har blivit billigare

Från år 1960 fram till år 1980 har prisutvecklingen för rotfrukter och grönsaker nästan exakt följt samma prisutveckling som livsmedel i övrigt och då

legat på en något högre nivå än inflationen. Prisutvecklingen för frukt och bär har däremot legat under nivån för motsvarande prisutveckling för livsmedel samt inflation. Därefter har inflationen ökat mer än priserna på grönsaker och frukt, vilket inneburit att de blivit relativt sett billigare (se figurerna 10 J och 10 K).

Från år 1990 och fram till år 2000 har priserna på frukt och grönsaker varierat upp och ner men låg på ungefär samma nivå år 1990 som år 2000 samtidigt som inflationen steg kontinuerligt. Under 2000-talet har grönsakspriserna nästan stått stilla, medan priserna för frukt ökat något.

Kött

Den totala köttkonsumtionen har ökat med 35 kg per person och år mellan åren 1960 och 2006. Från att i början av 1960-talet legat på drygt 50 kg kött



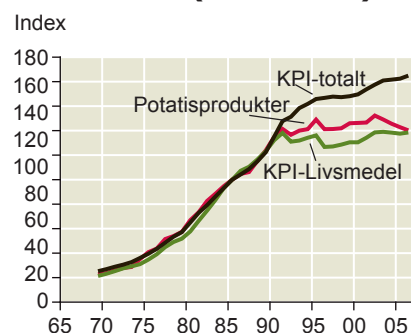
per person och år har konsumtionen 2006 ökat till 82 kg kött per person och år. Detta innebär att köttkonsumtionen har ökat med drygt 60 %.

Sammantaget konsumerades nästan dubbelt så mycket förädlade köttprodukter (charkuteri plus färdigmat) år 2006 i Sverige jämfört med år 1960. Konsumtionen har ökat kraftigt vid två tillfällen, dels i början av 1980-talet och dels i början av 2000-talet. Det är främst konsumtionen av färdigmat som har ökat. Charketurikonsumtionen har hållit sig på ungefär samma nivå under hela perioden.

Konsumtionen av fjäderfäkött har ökat från 1,6 till 16 kg per person

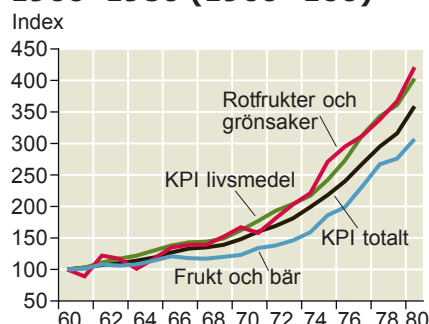
Totalkonsumtionen av kött visas i figur 10 L. I början av 1960-talet och fram till mitten av 1990-talet var nötköttskonsumtionen i mellan 15 och 20 kg per person och år. Därefter har kon-

Figur 10 I
Prisutveckling för potatis
1969–2006 (1985=100)



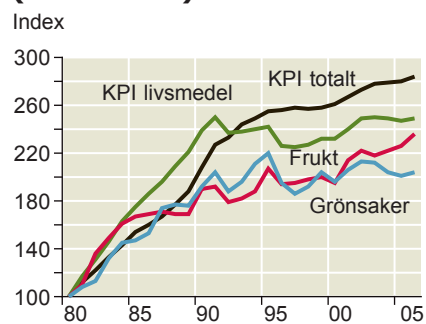
Källa: Jordbruksverket (2009).

Figur 10 J
Prisutveckling för rotfrukter
och grönsaker, frukt och bär
1960–1980 (1960=100)



Källa: Jordbruksverket (2009).

Figur 10 K
Prisutveckling för grönsaker
och frukt 1980–2006
(1980=100)



Källa: Jordbruksverket (2009).

sumtionen av nötkött ökat kraftigt. År 2006 var den 26 kg per person.

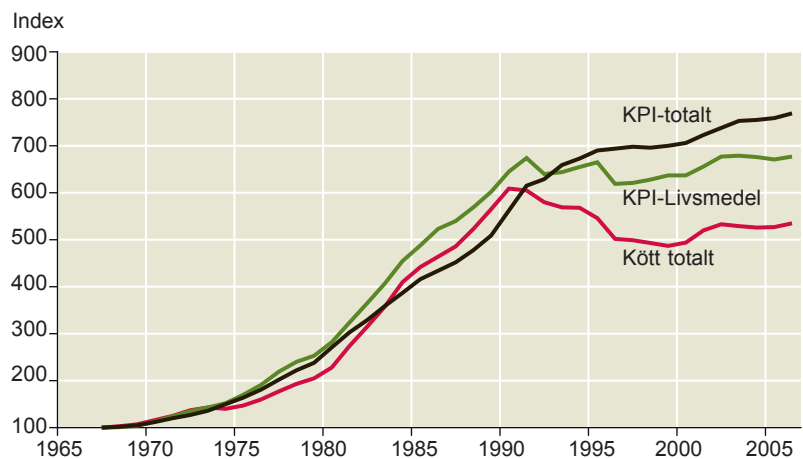
Totalkonsumtionen av griskött var 25 kg per person och år 1960. Den steg i början av 1970-talet och låg ett tiotal år strax över 30 kg per person och år för att sedan återigen sjunka till ungefär samma nivå som före ökningen. I slutet av 1980-talet ökade konsumtionen av griskött för att år 2006 ligga runt 36 kg per person och år.

Totalkonsumtionen av nötkött inklusive kalvkött har ökat från 19 kg per person och år 1960 till 26 kg per person år 2006.

Konsumtionen av fjäderfäkött (främst kycklingkött) har ökat kraftigt under perioden (se figur 10 L). Den kraftigaste ökningen har skett från 1990-talets början och framåt. Från år 1960 till år 1990 ökade konsumtionen av fjäderfäkött från 1,6 till 6 kg per person och år, för att under de kommande 16 åren öka till 16 kg per person och år. Det innebär att totalkonsumtionen av fjäderfäkött var tio gånger större 2006 jämfört med 1960.

Övrigt kött som konsumeras består av färgkött, hästkött, renkött, viltkött samt inälvor, t.ex. lever. Sammantaget har totalkonsumtionen av övrigt kött sjunkit från 6 kg per person 1960 till knappt 5 kg per person 2006. Totalkonsumtionen av färgkött och viltkött har ökat medan totalkonsumtionen av övriga varor har varit konstant eller sjunkit.

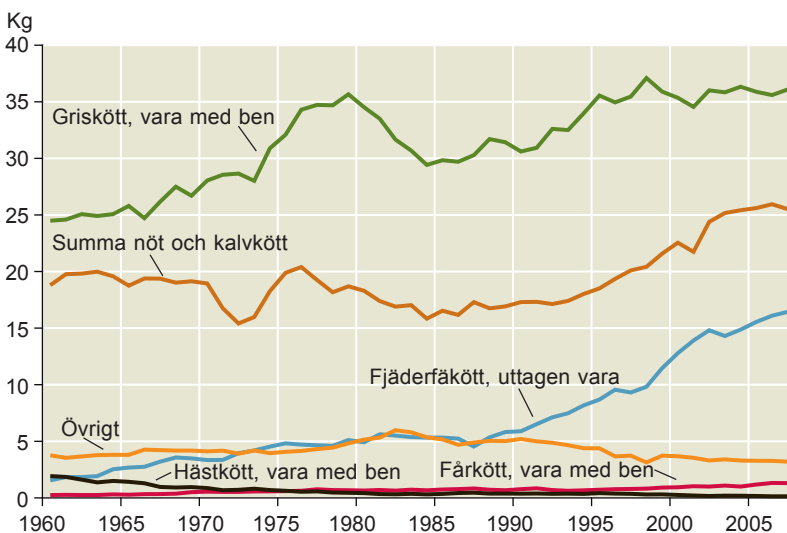
Figur 10 M
Prisutveckling för kött 1967–2006 (1966/67=100)



Källa: Jordbruksverket (2009).



Figur 10 L
Totalkonsumtionen av kött 1960-2006, kg per person och år



Källa: Tabell 10.2.

Kött har blivit billigare jämfört med andra livsmedel

Prisökningen för kött var något högre än för livsmedel totalt under 1980-talet. I början av 1990-talet stannade prisutvecklingen för livsmedel totalt sett upp medan köttpriserna gick ner. Från mitten av 1990-talet var prisökningen för kött lägre än prisökningen för livsmedel totalt (se figur 10 M).

Priset på fjäderfäkött följde inflationen under 1980-talet för att sjunka kraftigt under 1990-talet. Därefter har priset varit relativt konstant (se figur 10 N).

Priset på nötkött och griskött steg snabbare än inflationen under 1980-

talet. Under 1990-talet sjönk priset för att därefter öka något under 2000-talet.

Prisutvecklingen kan sammanfattas med att konsumentpriserna på kött har sjunkit, framför allt har fjäderfäkött blivit billigare. Det faktum att kött blivit relativt sett billigare kan vara en förklaring till den ökade köttkonsumtionen.

Fisk och ägg

Från 1960, då konsumtionen av färsk fisk var strax under 12 kg per person och år, fram till slutet av 1970-talet minskade konsumtionen av färsk fisk stadigt. Under 1980-talet och 1990-talet var konsumtionen av färsk fisk relativt konstant runt 6 kg per person och år. Efter år 1999 har inte Jordbruksverket gjort beräkningar av konsumtionen. För färska kräft- och blötdjur ökade konsumtionen svagt under hela perioden.

Konsumtionen av filead fryst fisk fördubblades från ca 1 kg per person och år till drygt 2 kg per person och år i början av 1970-talet. Därefter förblev konsumtionen i stort stabil på något över 2 kg per person och år fram till år 2000 då konsumtionen började öka för att 2006 vara drygt 3 kg per person och år.

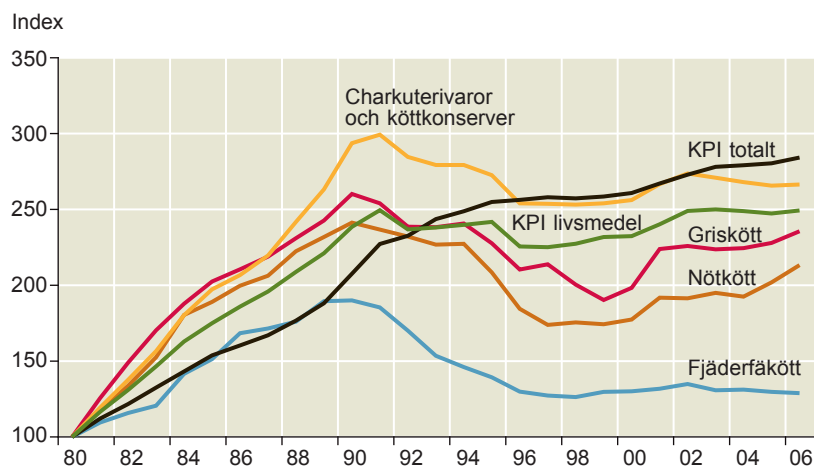


Konsumtionen av konserver och beredd fisk fluktuerade något runt 6 kg per person och år fram till 1995. Därefter har konsumtionen av konserver och beredd fisk nästan dubblats till drygt 10 kg per person och år.

Utvecklingen av fiskkonsumtionen följer alltså den allmänna trenden med en konsumtionsökning av beredd och färdiglagad mat samtidigt som konsumtionen av färsk fisk har minskat.

Förändringen i konsumtionen av ägg ter sig inte lika dramatisk som för vissa andra matvaror. Den totala konsumtionen har pendlat mellan drygt 11

Figur 10 N
Prisutveckling för utvalda köttgrupper 1980–2006 (1980=100)



Källa: Jordbruksverket (2009).

kg ägg per person och år och cirka 13 kg per person och år ända sedan mitten av 1940-talet. För den direkta konsumtionen av ägg är motsvarande siffror drygt 9 kg per person och år och 12 kg per person och år.

Totalkonsumtionen av ägg har under perioden mellan år 1960 och 2006 varit ungefär 2 kg per person högre än direktkonsumtionen.

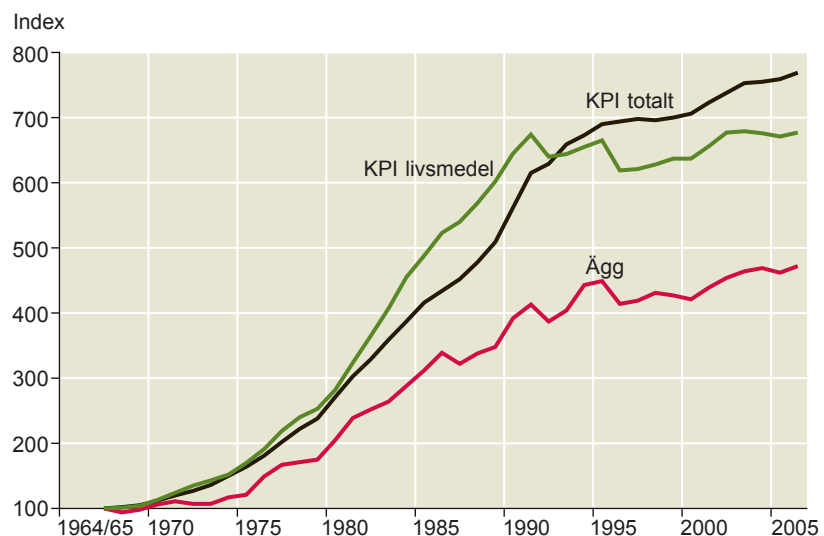
Under mitten av 1980-talet fram till början av 1990-talet var äggkonsumtionen som högst och under mitten av 1960-talet samt i början av 2000-talet var den som lägst. Under senare år har dock äggkonsumtionen börjat stiga igen. År 2006 var direktkonsumtionen av ägg ungefär 10 kg per person och år.

Priset på fisk och fiskkonserver har ökat mer än livsmedel totalt

Prisutvecklingen för fisk och fiskkonserver låg från år 1960 fram till en början av 1970-talet i nivå med prisutvecklingen för livsmedel totalt. Från 1970-talet och framåt har däremot priset för fisk och fiskkonserver ökat mer än för livsmedel totalt sett.

Från år 1980 och framåt såg prisutvecklingen ut på liknande sätt både för fisk, livsmedel totalt sett och inflationen; en ökning skedde fram till början av 1990-talet, därefter planade prisutvecklingen ut och priserna låg nästintill konstanta under några år. I slutet av 1990-talet ökade samtliga priser, men priset på fisk har ökat betydligt mer än

Figur 10 O
Prisutveckling för ägg 1966/67–2006 (1966/67=100)



Källa: Jordbruksverket (2009).

priset på livsmedel totalt sett.

Prisutvecklingen för ägg framgår av figur 10 O. Prisutvecklingen har följt priset på livsmedel totalt samt inflationen fram till början av 1980-talet. I början av 1990-talet steg priset på livsmedel totalt samt inflationen, dock inte i samma omfattning, medan prisökningen för ägg inte alls var lika stor. Från år 1990 och framåt stabiliserades äggpriset till att ligga på en relativt konstant nivå.

Mjolk grädde ost och matfett

Direktkonsumtionen av mjölk var hela 225 liter per person och år under den senare delen av 1940-talet. År 1960 hade den sjunkit till 166 liter per person och år. Konsumtionen sjönk fram till slutet av 1960-talet för att därefter stiga något under den första hälften av 1970-talet, samt under 1980-talet. Därefter har konsumtionen sjunkit kontinuerligt för att år 2006 ligga strax över 100 liter per person och år. Direkt försåld mjölk och hemmaförbrukningen motsvarade ungefär 40 % av all konsumerad mjölk i början av 1950-talet. Andelen sjönk snabbt under 1960- och 1970-talen och är nu försumbar (se figur 10 P).

Direktkonsumtionen av grädde har varit stabil med mellan 6 till 11 liter per person och år ända sedan 1960 (se figur 10 Q). Syrade produkter (yoghurt, fil etc.) började konsumeras i början av 1970-talet och trenden visar



en årlig försiktig ökning av konsumtionen som 2006 uppgick till 33 liter per person och år.

Konsumtionen av mellanmjölk ökar medan standardmjölk minskar

Direktkonsumtionen av standardmjölk har minskat kraftigt och konstant sedan början av 1970-talet. I början av 1960-talet låg konsumtionen av standardmjölk på 116 liter per person och år, i mitten av 1970-talet var motsvarande siffra ca 100 liter per person och år. Från 1960-talet fram till början av 1990-talet halverades denna mjölkkonsumtion. Vid 2000-talets början drack vi ca 35 liter standardmjölk per person och år.

Lättmjölken hade sin storhetstid i slutet av 1970-talet då vi drack nästan 60 liter per person och år. Konsumtionen av lättmjölk har sedan konstant minskat till att numera ligga strax under 25 liter per person och år.

Mellanjölken var en produkt som

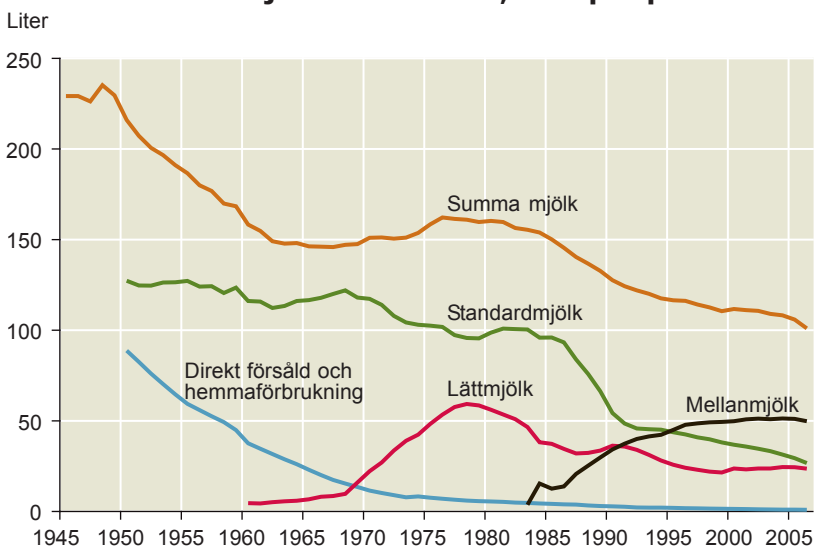


introducerades i mitten av 1980-talet och konsumtionen av denna ökade snabbt till drygt 20 liter per person år 1987. Fram till år 2006 har mellanmjölkskonsumtionen ökat till nästan 50 liter per person och år.

Ostkonsumtionen har mer än fördubblats sedan år 1960

Ostkonsumtionen har mer än fördubblats under perioden 1960 till 2006,

Figur 10 P
Konsumtion av mjölk 1946–2006, liter per person och år



Källa: Tabell 10.3.

från drygt 7 kg till nästan 18 kg per person och år.

Hårdostkonsumtionen var stabil runt 6 kg per person och år fram till mitten av 1970-talet då den fördubblades under en 10-årsperiod. Sedan mitten av 1980-talet har konsumtionen varit stabil runt 13 kg per person och år. Konsumtionen av smältost har legat ganska konstant genom åren medan hårdost och ost, andra slag har ökat. Konsumtionen av ost, andra slag har fyrdubblats från 1960 då den var knappt 1 kg per person och år.

En tredjedel så mycket matfett nu som år 1960

Totalkonsumtionen av matfett var ungefär 25 kg per person och år under 1960-, 1970- och 1980-talen. Därefter sjönk konsumtionen kraftigt och kontinuerligt till 16 kg per person och år 2006. Det är framför allt smörkonsumtionen som har minskat från nästan 10 kg per person och år 1960 till 2 kg per person 2006 (se figur 10 R).

Konsumtionen av margarin, matoljor och andra fetter och oljor har varierat mellan åren men sett ur ett långt tidsperspektiv legat ganska konstant.

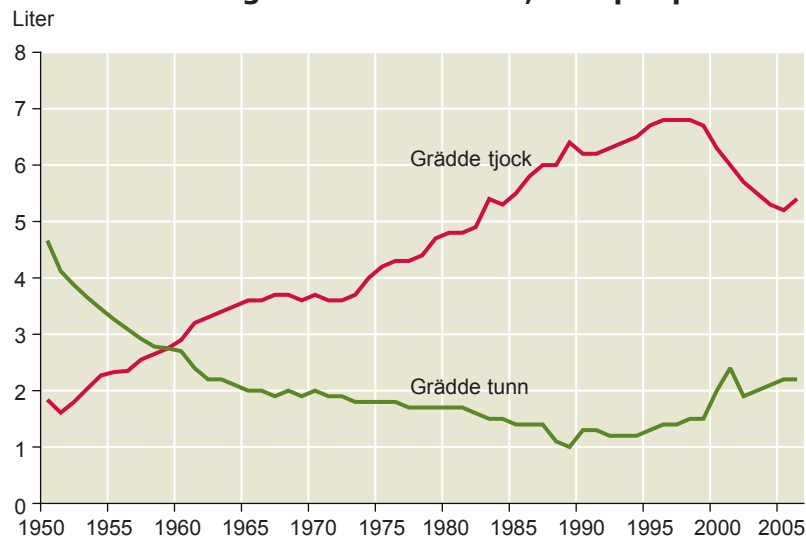
Prisutvecklingen för mjölk, grädde, ost och matfett

Prisutvecklingen för mjölk, grädde, ost och matfett visas i figur 10 S. Mjölks-



Figur 10 Q

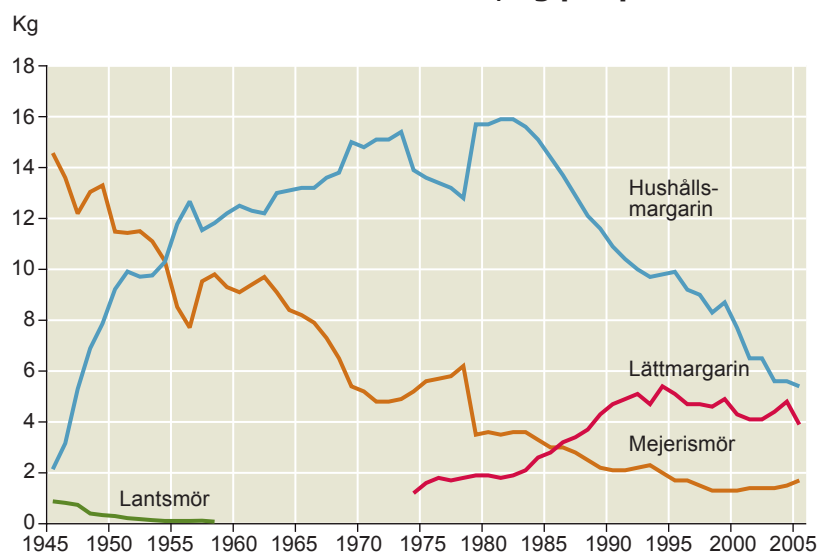
Konsumtion av grädde 1950–2006, liter per person och år.



Källa: Tabell 10.3.

Figur 10 R

Konsumtion av smör 1946–2006, kg per person och år.



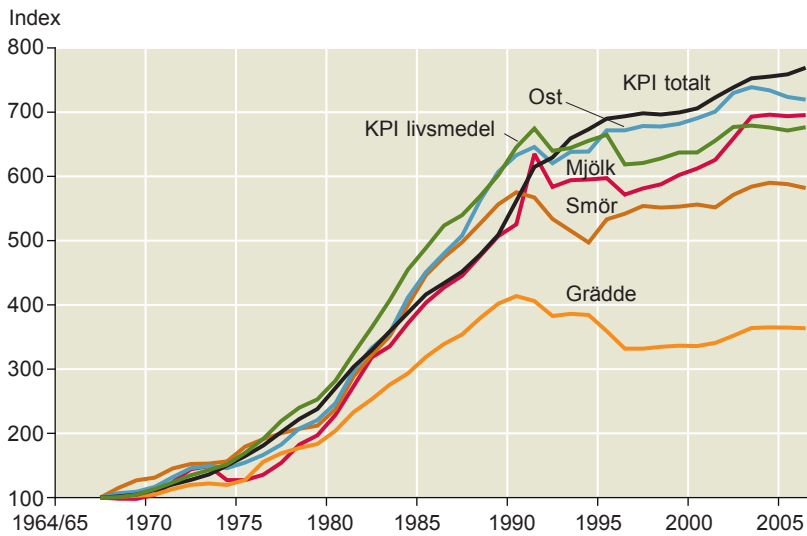
Källa: Tabell 10.3.

priserna följde inflationen fram till början av 1990-talet, därefter planade priserna ut och minskade till och med något under början av 1990-talet. Därefter har priserna varit stabila eller något ökande.

Gräddpriset utvecklades på samma sätt som inflationen och priset för livsmedel totalt sett fram till början av 1980-talet, därefter steg livsmedelspriserna totalt sett samt inflationen i mycket högre grad än vad gräddpriset gjorde. Under 1990-talet sänktes gräddpriset något och har sedan slutet av detta årtionde legat relativt konstant.

Smör- och ostpriserna utvecklades i takt med inflationen och livsmedelspriser totalt sett fram till mitten av 1980-talet. I början av 1990-talet minskade smörpriserna några år men har därefter ökat något fram till år 2006. Ostpriserna däremot, följde ungefär prisutvecklingen för livsmedel totalt sett fram till början av 1990-talet. Åren därefter mattades prisökningarna för livsmedel totalt av medan priserna för ost fortsatte att stiga. Ost är därmed den enda varan inom varugruppen mjölk, grädde, ost och matfett där priserna stigit mer än livsmedel totalt. Ost har alltså blivit relativt sett dyrare.

Figur 10 S
Prisutveckling för olika slags mejeriprodukter
1966/67–2006 (1966/67=100)



Källa: Jordbruksverket (2009).

Energirika livsmedel med få näringsämnen

Socker är ett livsmedel som innehåller mycket energi men ger få övriga näringsämnen. Godis, bakverk samt snacks, glass och läsk är förädlade livsmedel som innehåller mycket socker och/eller fett men inte så många näringsämnen.

Sockerkonsumtionen

Den totala sockerkonsumtionen har pendlat mellan ungefär 40–45 kg per person och år mellan 1960 och 2006. Direktkonsumtionen av socker har däremot sjunkit, från strax under 30 kg per person 1960 till 7 kg per person år 2006.

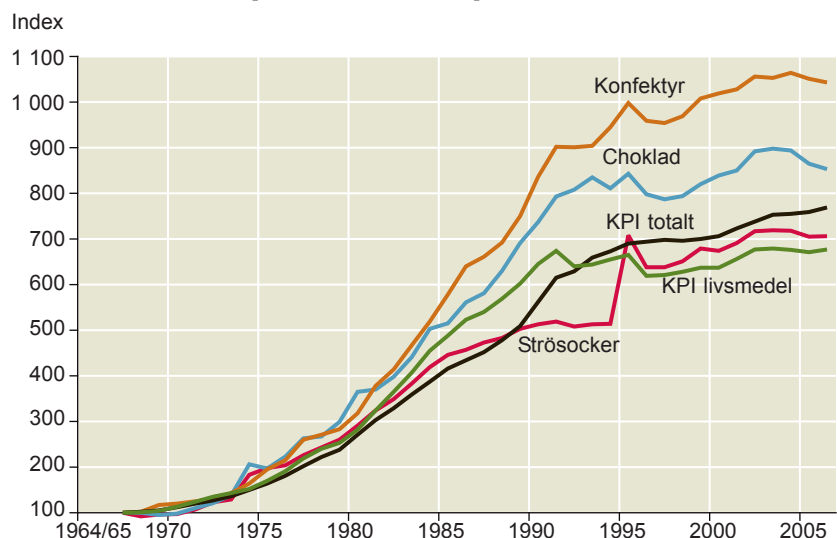
Den direkta konsumtionen av socker har minskat kraftigt under perioden samtidigt som den totala konsumtionen varit relativt konstant. Förklaringen ligger dels i att vi gått från att baka, sylta och safta i hemmet till att i större utsträckning köpa dessa produkter färdiga i dagligvaruhandeln, dels att konsumtionen av produkter med hög andel socker ökat kraftigt, t.ex. godis och läsk. Utvecklingen av den direktkonsumerade kvantiteten socker följer alltså samma mönster som flera andra produkter av råvarukaraktär, såsom t.ex. mjöl och potatis.

Sammantaget har konsumtionen av

kakao, choklad och konfektyrvaror ökat med 10 kg, från 7 kg per person och år till 17 kg per person och år, under knappt 50 år. Den största ökningen står choklad och konfektyrvaror för.

När det gäller bakverk har konsumtionen av mjukt kaffebröd minskat medan övriga bakverk såsom tårter, bakelser och pizza ökat. Sammantaget ser konsumtionen av bakverk ut på ungefär samma sätt år 1960 som år 2006. I början av 1970-talet gick den totala konsumtionen av bakverk ned från strax under 20 kg per person och år till sin lägsta nivå på drygt 10 kg per person och år under början av 1980-talet.

Figur 10 T
Prisutveckling för socker, choklad och konfektyr
1966/67–2006 (1966/67=100)



Källa: Jordbruksverket (2009).

Därefter vände den nedåtgående trenden och år 2006 låg bakverkskonsumtionen återigen på cirka 20 kg per person och år.

Den totala glasskonsumtionen låg under 1960-talet runt 7 liter per person och år. Under 1970-talet steg den till över 10 liter per person och år. År 1980 var glasskonsumtionen 13 liter per person och år och konsumtionen ökade ytterligare under början av 1990-talet då konsumtionen nådde sin högsta nivå med nästan 15 liter per person och år. Åren därefter gick glasskonsumtionen ner något och hamnade år 2006 på cirka 12 liter per person och år.

Choklad

Choklad har blivit dyrare

Prisutvecklingen för strösocker, choklad och konfektyrer har från år 1966/67 fram till mitten av 1980-talet följt såväl prisutvecklingen för livsmedel totalt sett som inflationen. Därefter har priset för strösocker legat relativt konstant fram till mitten av 1990-talet. Mellan år 1994 och 1995 steg strösockerpriset till följd av EU-inträdet med nästan 38 % (se figur 10 T).

Choklad- och framför allt konfektyrpriserna har från slutet av 1980-talet stigit mer än livsmedelspriserna totalt. I mitten av 1990-talet avstannade dock prisökningen. Efter år 1995 sjönk återigen priserna på strösocker, choklad och konfektyrer för att återigen stiga en aning runt millenniumskiftet. Under

2000-talet steg priserna för strösocker, choklad och konfektyrer något fram till år 2004 och under samma tidsperiod steg också inflationen, skillnaden är att inflationen fortsatte att stiga efter år 2004.

Glass har blivit billigare

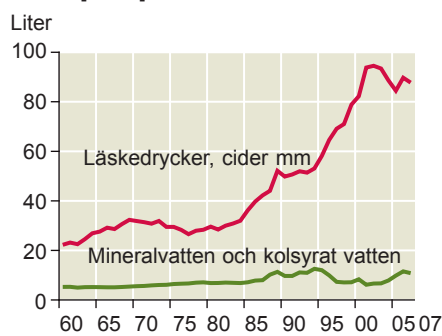
Prisökningstakten för glass följde inflationen från början av 1960-talet fram till början av 1990-talet. Samtidigt har livsmedel totalt sett haft en högre prisutveckling. I början av 1990-talet stannade prisutvecklingen för glass av och priserna ligger i stort sett på samma nivå år 2006. Det innebär att prisökningstakten för glass de senaste 15 åren varit lägre än både inflationen och genomsnittet för övriga livsmedel.

Drycker

Läskedrycker och cider

Sammanlagt låg konsumtionen av läsk och mineralvatten år 1960 på knappt 30 liter per person och år och fram till 1980-talet var konsumtionen relativt konstant. Under 1980-talets slut ökade konsumtionen kraftigt och år 1990 var den sammanlagda konsumtionen drygt 60 liter per person och år. Konsumtionen har sedan ökat och var 2006 totalt 100 liter per person och år (se figur 10 U).

Figur 10 U
Konsumtion av läskedrycker, cider mineralvatten och kolsyrat vatten 1960–2007, liter per person och år



Källa: Tabell 10.3.

Det är främst konsumtionen av läskedrycker, cider m.m. som har ökat. Det konsumeras fyra gånger så mycket år 2006 som det gjorde år 1960. Konsumtionen av mineralvatten började öka under 1980-talet och var ganska konstant under 1990-talet för att återigen öka under 2000-talet. Sett till hela

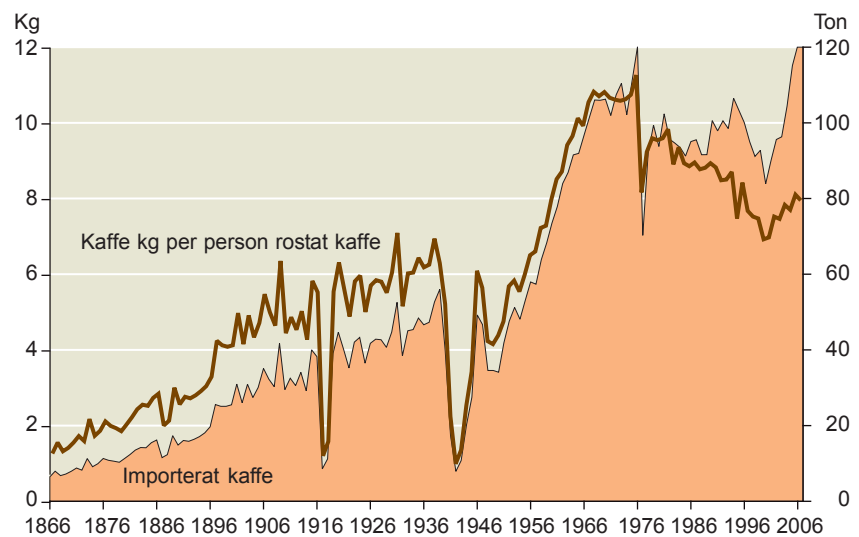
perioden konsumeras det dubbelt så mycket mineralvatten år 2006 jämfört med år 1960.

Kaffe

Importen av orostat kaffe varierade runt 7 000 ton under den senare delen av 1860-talet. Importen ökade stadigt med undantag av något enstaka år fram till slutet av första världskriget då den i det närmaste ströps. Under mellankrigstiden steg den igen och var runt 50 000 ton när det andra världskriget bröt ut. Under kriget minskade kaffeimporten återigen för att efter kriget stiga till den rekordhögna nivån av en import på 120 000 ton år 1976. Kaffeimporten stabiliserade sig därefter runt 100 000 ton, men har återigen ökat under det första decenniet av 2000-talet.



Figur 10 V
Konsumtion av kaffe 1866–2007, kg rostat kaffe per person och år samt importen av kaffe 1866–2007 ton



Källa: Tabell 9.5–9.8 och 10.3.

Kaffekonsumtionen följer i stort importen. Den var runt 1,6 kg rostat kaffe per person och år 1866 för att stiga till runt 5 kg per person och år strax före första världskriget (se figur 10 V). Kaffekonsumtionen steg snabbt efter första världskriget och var hög under mellankrigstiden då den låg runt 6 kg per person och år. Under både första och andra världskriget ransonerades kaffe. Under det första världskriget fanns ett ransoneringssystem mellan åren 1916–1919 och under det andra världskriget från och med mars 1940. Ransoneringen upphörde i oktober 1945, för att återigen införas i mars

1947. Ransoneringen upphörde under augusti 1951. Kaffe var alltså inte ransonerat under år 1946.

Återhämtningen efter andra världskriget var långsammare och det tog ända till mitten av 1950-talet innan nivån motsvarade den före kriget.

Kaffekonsumtionen ökade därefter och kulminerade runt 11 kg per person och år 1976. Följande år sjönk konsumtionen åter till 8 kg per person och år. Den dramatiska nedgången 1977 kan förklaras av kraftigt minskade skördar med betydande prishöjningar på kaffe som följd. Därefter har kaffekonsumtionen i stort sett varit konstant

med några svängningar uppåt och nedåt. Konsumtionen av te har varit oförändrad på ungefär 0,5 kg per person och år (se figur 10 W). Den minskande kaffekonsumtionen verkar alltså inte ha ersatts av ökad tekonsumtion.

Prisutvecklingen för drycker

Prisutvecklingen för läskedrycker och lättöl har under perioden 1960 till 1980 i stort följt den genomsnittliga prisutvecklingen för livsmedel. Från och med 1980 redovisas mineralvatten, läskedrycker, frukt och grönsaksjuice tillsammans. Prisutvecklingen för dessa varor följde inflationen under 1980-talet. Priserna sjönk något under början av 1990-talet för att därefter vara stabila under 2000-talet. Prisökningstakten från 1980-talet och framåt har varit lägre än såväl inflationen som genomsnittet för livsmedel.

Figur 10 W
Konsumtion av te, kaffe och extrakt 1946–2006, liter per person och år

